

KOOLIÜÜENDUSLANE

S I S U :

H. Summer. Edukas õppetöö ... saateaine kirjanduse abil.

Üldõpetuse teemade käsitlust:

O. Rootsi. Kodukorrashoid.

V. Ordlik. Ühispüümatalus.

N. Ress. Veel lugemisvõistlusest.

Hõimunurk.

P. Tuikkunen. Maalaisopettaja miettii.

Kooliüüendusühma liikmeile.

1938

Nr. 8

KOOLIÜÜENDUSLANE

EESTI ÕPETAJATE LIIDU PEDAGOOGILISE TOIMKONNA
JUURES OLEVA KOOLIÜÜENDUSRÜHMA PÜLLETÄÄN

Nr. 8.

Jõulukuu 1988.

5. aastakäik.

Ilmub 8 korda
aastas

Tellimishind eraldi „Õpetaja-
jate Lehest“ 50 s. aastas.

ÕPETAJATE LEHEST

**Edukas õppetöö on võimalik ainult saateaine
kirjanduse abil.**

H. S u m m e r.

Me kõik mäletame hästi Vabariigi algpäevi. Mäletame, kuidas tuli töötada koolides isegi ilma õpperaamatuteta. Eestikeelsed õpperaamatud puudusid sel korral. Igas kurvas olukorras aga leitakse ka lohutus. Leidus ka pedagoogide hulgas neid, kes hakkasid arvama, et ilma õpperaamatuta saab ka töötada ja isegi hästi. Sääraseid pedagooge on veel praegugi. Veel hiljuti kuulsin, et ühes vene õppekeelega algkoolis kirjutavad õpilased enestele ise õpperaamatuid. Need on muidugi viletsad märkmed, mis kubisevad vigadest. Kui korralikku raamatut võrrelda allikaga, siis peab niisugust märkmete kogu nimetama lombiks, kust võib ka suure häda korral janu kustutada.

Õnneks ei ole enam meil tarvis kustutada janu lombist.

Kuid ega korralikud õpperaamatud üksinda ei suuda kustutada janu. Maailmas on väga palju ilusat ja huvitavat, mis aga kuidagi ei või mahtuda õpperaamatute kaante vahele. Õpperaamat on ju ainult konspekt sellest, mis õpetaja on õpilastega läbi töötanud. Kui ta jääb aga peaaegu ainukeseks vaimuvara salveks, siis oleme koguni valel teel. Kunagi ei suuda tõsta lastes huvi õppeaine vastu kuiva konspektiga, olgu see kuitahes hästi koos-

tatud. Huvi on aga esimene ja tõeline edu alus. Ilma huvita ei või olla edu. Seda võime näha igal pool ja igal ajal.

Mis teha siis, et õppetööd muuta tõeliseks harivaks iseseisvaks vaimseks tegevuseks? Selleks on vaja peale muu ilmtin-
gimata hoolitseda selle eest, et koolides oleks iga õppeaine alal küllaldaselt saateaine-kirjandust. Nii tuleks koostada raamatukogu, mis sisaldab mitmesuguseid huvitavaid lugemispalu loodusõpetuse alalt. Nende jaoks tuleb soetada eriline nimestik või kataloog.

Kataloog on selleks vajalik, et juba koolis harjutaks käsitama erikataloogi, sest on ikka tõeks osutunud harjumuse suur tähtsus. Nii peaks looduse- ja tervishoiu raamatute liik kandma nr. 5, nagu ta seda kannab avalikkudes raamatukogudes. Ei ole sugugi tarvis tunda muret selle üle, et mõned vahepealsed kataloogid ja nende nr-d puuduvad. Harjugu õpilased kümnendliigituse jaotusega. Neile jääb siis juba meelde, et loodusõpetus ja tervishoid kannavad avalikkudes raamatukogudes liiginumbrit 5.

Rõõmustaval viisil võime öelda, et praegu on sel alal väga palju head kirjandust. Arusaamatu on aga see, et seda head kirjandust kasutatakse väga vähe. Kui lehitseda raamatukogude katalooge, siis vilksatavad ainult mõned nimed loodusõpetuse ja tervishoiu alal.

Samasugune olukord on ka ajaloo õpetamise alal. Aga mis ajaloo õpetamine on siis ilma vastava kirjanduseta? Kas õpperaamat suudab ligikaudugi tutvustada õpilast möödunud keerukate sündmustega ja kultuurilise elu arenemisega? Kergemeelsus oleks seda uskuda. Tõsiasjad räägivad teist keelt.

Ajajärku valgustavad sellekohased jutukesed ja kroonikad. Nendest võib teha vastav valik, ja ajaloo õpetamine muutub laialdase kirjanduse lugemiseks, kusjuures õpperaamat on tõeline konspekt või see miinimum, mida enesestmõistetavalt siis ka suudetakse omandada.

See kirjandusliik kandku kataloogis nr. 8, seda numbrit kannab ta ka avalikkudes raamatukogudes.

Kuid ega lugu pole parem ka maateadusega. Kas see on korralik maateaduse õpetamine, kui lapsed loevad peaaesjalikult ainult õpperaamatut? Sellele tuleb lisaks veel mõni õpetaja seletus, ja asi olekski korras. Asi pole aga sugugi korras. Mis Soome tundmine see on, kui oleme lugenud mõne lehekülje Soome üle! Ei see

suuda tõsta huvi Soome vastu ega tutvustada meid tema elu ja kultuuriga.

Lootusetu oleks ka arvata, et õpetaja suudab täiendada oma seletustega seda, mis on veel hädavajaline. Õpetajal puudub selleks aeg. Maateaduse tunde on ju ainult 60 ümber aastas. Palju jõuab seal täiendada isegi kõige virtuooslikum õpetaja?

Kuid kuuldu kaob ka kiiresti. „Oma silm on kuningas“, ütles vanarahvas. Samal ajal ütles ta ka: „Ühest kõrvast sisse, teisest välja.“ Peab otse imetlema seda suurt ja õiget tähelepanekut. Sel ajal ei tuntud ju psühholoogilisi uurimusi. Ometi aimati tõtt. Tahtmata tõuseb lugupidamine vanarahva tarkuse vastu. Uuemad uurimused annavad rahvale täielise õiguse. Silmaga tajume meie rõhuva enamuse kõigest.

Andke siis ka sellele kuninglikule organile vastav koht õpetöös. Käesoleval juhul andke talle saateaine kirjandust nõnda palju, et ta küllalt saaks. Seda teostada on ju nõnda kerge.

Peale selle vajab muidugi laps tohutu suurel määral ilukirjandust. Seda oleme õppinud temale pakkuma. Kataloogides leidub kirjandust teistest liikidest vähesel määral. Selles asjas peame aga kiiresti võtma ette parandusi. Ei ole millegagi õigustatud ainult ühe kirjandusliigi võimutsemine teiste üle. Peale kunsti vajab inimene ka teadust. Kui aga õpilased ei ole valmistatud ette koolis lugema populaarteaduslikku kirjandust, siis ei suuda ta seda lugeda ka hiljem.

Nii ongi lugu meie avalikkudes raamatukogudes. Armastatakse lugeda rõhuvas enamuses kergelt ilukirjandust, kuid jäetakse kõrvale teosed, mis nõuavad suuremat pingutust ja vaimujõudu, kuigi nad on väga tarvilikud. (Vrd. „Kasvatus“ nr. 9 ja 10 — 1938.)

Eks ole küll imelik, kui taluperemees loeb ainult romaane, ei loe aga põllumajanduslikku kirjandust. See on kahjulik ühekülgsus, mis annab ja ongi andnud halbu tulemusi: põllud lokkavad paljudes kohtades umbrohist, kutseharidust ei osata hinnata kuigi kõrgelt. Nii kannavad meie põllud vähe vilja; vähem kui Soomes ja Rootsis, kuigi põllupind ei ole seal parem. Nii oleme sunnitud hoidma kõrgel siseturu hindasid riiklike abirahadega. Peame maksma toetusi põllupidajaile, kes on pea kõik kutseta ja ei saa küllalt tulu põllumajandusest. Samuti peame maksma põllupidajaile toetusi eksportkaupadelt. Tulu põllumajandusest on isegi nõnda väike, et paljud talupidajad ei maksa pea

valdade viisi tulumaksu. Kõige suurema tulumaksu maksjad on harilikult õpetajad ja väikesepalgalised ametnikud.

Niikaugele lähevad selle ühekülgsuse juured, mis algavad juba koolist. See muutub aga hädaohtlikuks kultuurile. Majandus on ju juur ja kultuur on õis. Ei saa olla õit ilma juureta.

Harjutagem õpilasi hindama kõrgelt peale ilukirjanduse ka teistesse liikidesse kuuluvat kirjandust. Soetagem vastavad raamatukogud. Muidu neelavad lahjad lehmad lihavad lehmad ära.

Üldõpetuse teemade käsitlust *).

1. Kodukorrashoid.

O. R o o t s i.

Sellele teemale vastab õppekavas mainitud: „Puhtus kodus ja selle eest hoolitsemine.“

Siht: Juhtida õpilaste tähelepanu asjaolule, et palju ebameeldivaid silmapilke ja mittemeeldivaid elamusi tekib meile sageli eneste ebatäpsusest, hooletusest ja teistest halbadest harjumustest.

Ülesanne: Süvendada lastes harjumust, et igal asjal — kodus või koolis — oleks oma kindel koht; anda oskust ja õpetust valmistada jõukohaseid kodukorrashoiu esemeid seoses teiste kavas ettenähtud õppeainete õpetamisega.

Õppejutt selle teema läbitöötamisel väljub kas mõnest jutukesest õpetaja jutustatuna või mõnest näitest kooli või kodusest elust, kus keegi on saanud ebameeldiva või meeldiva elamuse osaliseks.

Korralikuks koduks peame niisugust, kus perekonnaliikmed üksteisega hästi sobivad, kus iga asi on omal kohal ja kus iga perekonnaliige teab, mis tema kohus on.

Selles suunas püüame rakendada lapsi tööle.

Lähtepalaks sobib ka jutuke „Äpardus“, kus väike Peedu pani heinaliste toidu maha ja läks ise marju sööma. Pärast õnnetust ta nuttis küll, aga ega see enam toitu tagasi andnud.

Peedu mõtlemata teo halvad tagajärjed: Heinalised jäid kaua ajaks söömata, ema pidi uuesti toitu valmistama, — Peedul endal halb ja nukker tuju — isagi võib-olla riidles.

---

*) Tartu täienduskursustel peetud loengute kokkuvõtted.

Selliste ebamugavuste vältimiseks peame meeles, et esijoones teeme seda, mis on meie otsene kohus.

Peedu pidi enne heinalistele viima söögi ja pärast ise marju sööma, siis ei oleks õnnetust tulnud.

Samuti saame teema jaoks materjali laste eneste jutustusest kodustest sündmustest, kus üks või teine perekonna liige on valmistanud päris tahtmatult oma teadmatuses teisele halba, rikkunud mõne eseme, asetanud ta ebaõigele kohale, jätnud midagi õigeks ajaks tegemata jne. jne.

Kord selle teema läbitöötamise puhul teise klassi tütarlaps jutustas riiust kodus, mis põhjustas etteõmblemata nõõp, mille ema küll kohe oleks ette õmmelnud, aga ei ole leidnud nõela. Küll otsinud aknariide seest ja igalt poolt, aga ei leia. Viimaks olevat jutustaja ise kogemata nõela leidnud.

— Aga mis siis, kui tema ka ei oleks nõela leidnud?

Ühe poisiga oli isa riielnud sellepärast, et ta lillepoti asetab uuele lauale. Põtipõhjast imbuva niiskus rikus laua värvi, ja isa oli kuri.

Lapsed jutustavad väga mitmesugustest asjadest. Kel pahanus olnud kadunud võtme, kel saapaharja pärast jne. Sellised vaatlused ja tähelepanekud võtamegi selle teema aluseks.

Jõutakse ühisele otsusele, et on väga otstarbekohane, kui nõelal ja kõigil asjul oleks oma päris kindel koht, kust iga perekonna liige teda teaks otsida. Otsustatakse valmistada nõelapadi džuudiriidest ja karbikese õhemast papist, kus alaliselt võiks hoida niiti, nõela ja sõrmkübara. Muidu hakka mõnikord neid kõiki eraldi otsima.

Kes soovib tütarlastest valmistada karpi, võib ka seda. Poisid eranditult valmistasid karbid.

Ärgu arvaku matemaatikaõpetajad, et karbi tegemine on vaid ajaraiskamine, kuna ometi kulub palju aega, enne kui õpilastele matemaatikas nõutava normi saab selgeks õpetada!

Karbi valmistamine mitte ainult selleks, et ema seal oma nõela ja niiti hoiaks, vaid selleks, et õpilastele anda õpetust joon- ja nurklaua kasutamises ja mõõtude tundmises.

Õpilastel on palju huvitavam valmistada karpi kui tuupida mõõte. Või mis mõte on mõõtude õppimisel, kui neid koolis tegelikult ei vajata? Milleks üldse peab teadma, mis on cm, mis dm, kui talle neid vaja ei tule?

Ega matemaatikat õpita lihtsalt matemaatika enese pärast, vaid sellepärast, et tema abil saame lahendada elulisi ülesandeid.

Toimime laste suhtes täiesti ebaõiglaselt, kui asudes karpi valmistama, kohe hakkaksime antud papile joonestama karbi-kavandit. Enne ühiselt läbi arutada, kui suure karbi saame sellest papist teha, kui kõrged ääred jätta, kui suur põhi, — ja siis joonistame kavandi kokkulepitud mõõtude kohaselt mõnele selleks otstarbeks võetud odavale paberile. Kui eelharjutused tehtud, asutakse karbi valmistamisele.

Kes tütarlastest õmbleb nõelapadja, see enne valmistab kavandi ruudulisele paberile. Loeb enne 10×10 sentimeetrilisel džuudiriidel, mitu ruutu saab õmmelda üht- ja teistpidi, jätab äärde ümberingi 2 ruutu tühjaks, loendab, mõõdab, arvutab.

Mõlemad tööd, nii karbi kui nõelapadja valmistamine annavad palju võimalusi eluliste matemaatiliste ülesannete arvutamiseks.

Kavand tehtud ja värvitud, võivad lapsed padja õmmelda päris iseseisvalt ega pruugi sugugi iga nõelapiste pärast õpetajat tülitada.

Kuid tähtsam kui padi ise on kavandi valmistamine, mis annab rohkem elulist arvutamist kui mõni matemaatika ülesanne raamatust.

Lähtudes tööõpetusest, teeme hiljem puhtmatemaatilisi ülesandeid, kus arvutamine piirdub põhiarvude ja täiskümnete liitmisega ja nende lahutamiselega täiskümnetest, nii et järele jäävad ainult täiskümned.

Üldse ei saa kindlaks määrata, missugust osa matemaatikast ühe või teise teema ajal läbi võtta, kas tehted täiskümnetega, täiskümned põhiarvudega jne. See ei olene üldteemast, vaid sellest, kui kaugele üks või teine klass matemaatikas on jõudnud.

Arvutuslookesi aga koostagem teemaga seoses olevatest asjadest.

Näit.: Vaasialusel on vaas. Vaasis 40 lille, tõin veel juurde 3 lille jne. ($40 + 3 = ?$, $35 - 5 = ?$) jne.

I kl. valmistab paberist laudlina, liimib joned peale, paneb kokku jne.

Sama töö annab ka arvutamiseks ainet. Aino sai 6 paela

(paberi riba), kleepis oma laudlina igale äärele ühe. Mitu paela on veel järele jäänud?

Ellil on 6 punast paela, — sai veel 2. Jne.

Töö- ja vaateõpetuse ajal õpetaja kirjutab tahvlile kas selle matemaatikale või emakeelele kuuluva osa, — nii kuidas tal aine on korraldatud, kuidas vajadus nõuab — või mida õppejutus just eriti tahetakse rõhutada.

Kui õppejutus kõneldud lillepotist, mis rikkus laua, tahame juttu teha emakeele alal, siis kirjutame tahvlile kollektiivtöö õpilaste poolt koostatud lauseist.

Lillepott.

„Toalill kasvab potis. Pott on laual. Poti põhjas on auk. Sealt läbi tuleb niiskus. See rikub lauda. Ära pane lillepotti paljale lauale! Valmistan lillepotile aluse, siis pott ei riku lauda.“

Väikesi kollektiivtöökesi, kirjandeid, võib kirjutada iga läbi-võetava teema kohta, kuid nad ärgu olgu lihtsad kokkuvõtted kõneldust-loetust, vaid õpetaja juhtigu tööd nii, et kirjandid sisaldaksid ka mõnd keelelist harjutust.

Ülalmainitud kollektiivtöös eriti vaadeldakse ja hääldatakse „pott“, „lill“ ja mõeldakse juurde veel teisi sellesarnaseid sõnu. Arutatakse, kuidas neid kirjutada.

Järjekindlalt need väikesed harjutused iseenesest õpetavad, kuidas kirjutatakse kaashäälik ühesilbilise sõna lõpul, kui selle sõna keskel on ühekordne täishäälik.

I ja II kl. ühiselt e m a k e e l e alal jutuaajamine lugemispala ainel: „Mis ma täna öösi nägin.“

Kasvatustlikust küljest rõhutame lugemispalas just seda: „... kõik jooksid o m a kohtadele.“

Arutlemine, kus nende kohad võiksid olla. Kus on meie kodus nende asjade kohad? Kas on igal asjal oma kindel koht?

Järgmisel päeval jutustavad õpilased oma koduste asjade kohtadest.

Ei tohi jätta tähele panemata ka õpilase enese koolikoti kohta.

Keeleliste vaatluste alal kumbki klass töötab osalt ka eraldi.

I kl.

Koostab õpitud tähtedest sõnu teemaga seoses olevate asjade kohta, joonistab koduseid asju, „kirjutab“ asjale nime-tähe juurde, kui niisugune õpitud jne. Töötamist lugemiskas-tiga.

II kl.

Võtab erilise tähepanu alla kahekordse kaashäälikuga lõp-pevad ühesilbilised sõnad — nukk, pann, tass, rott, lill, pott. Koostab ja kirjutab lauseid, kus need sõnad oleksid ainsuse ni-metavas käändes.

Võimlemine ja laul.

Koduste tööde järeleaimamist: pöranda pühkimine, pöranda küürimine, kohvimasina tõstmine kõrgele riiulile kahe käega.

Laulumäng: „Aadamal oli seitse poega“, ja „Kui Endel niidab heina“ (Leelo).

Mõlemad mängud annavad palju võimalusi mitmesuguste toimingute järeleaimamiseks.

*

Teemas ettenähtud kasvatuslikkude sihtide saavutamine on võimalik järjekindla kontrolli teostamise, meeldetuletamise ja abis-tamisega õpetaja poolt kogu kooliajal.

2. Ühispiimatalitus.

V. Ordlik.

Teema käsitlusaeg on kevadel pärast seda, kui on juttu olnud kevadisest karja väljalaskmisest. Teema sihiks on õpilaste silma-ringi laiendamine, koduümbruse tundma-õppimine ning teadmiste ja oskuste süvendamine. Käsitus on ette nähtud I + II liitklassile. Vältus on 3 tööpäeva.

Kodulugu. Teema käsitluse aluseks on õppekäik piimatali-tusse ehk meiereisse. Õppekäik ühes järgneva arutlusega võtab terve tööpäeva. Piimatalitus on kodukoha tööstusist õpilasile tuntuim, kuid laste omal käel sooritatud juhuslikud vaatlused ei ole küllalt järjekindlad, seepärast on õppekäik tarvilik. Õppekäigu parimaks ajaks on aeg, kui viimased piimatoojad lahkuvad. Kokkuleppel meieriga tuleb saavutada seda, et mõni kann piima oleks jäetud varuks töökäigu näitamiseks.

Vaatluskäigul jälgime töökäiku, alates täispiima vastuvõt-misest kuni kooritud piima, lõssi, tagasisaamiseni. Siis vaatleme,

kuidas koorest saab või. Käime ka jääkeldris, või hoiuruumis ja vaatleme jõuallikat.

Märgime üles andmeid: Kui palju võid on tünnis? Mitu tunni võid valmistatakse päevas? Mitu piimatoojat on? Kui palju mak-
sab 1 kilogramm võid? Mitmest kilost piimast saab 1 kilo võid?
Kui suure mahuga on võimasin?

Koolis arutleme ja süvendame õppejutuna nähtut ja vaa-
deldut:

Esimesed piimatoojad jõuavad meiereisse õige vara... Meie
nüüd mõistaksime ka olla piimatoojad ja teaksime, mis teha, kui
oleme jõudnud meierei juurde piimanõudega... Sees tuleb alati
tükk aega oodata... Ootamise juures aga peame olema kogu aeg
tähelepanelik... Jõuab siis kätte meie järjekord... Nüüd tuleb
piimal teha läbi imelik teekond... Lõppeks on ta jälle meie piima-
nõus, kuid see piim, lõss, on teissugune kui hommikul meiereisse
toodud piim... Koorega algavad jälle omad toimingud... Kodus
ema laseb koore minna hapuks, kui tahab teha võid, kuid meiereis
on asi teissugune... Võimasin oli tohutusuur... Sealt tulles on
või sees palju vett, aga vee eest ei taha keegi raha maksta...
Mage on ta ka ja läheks ruttu halvaks... Puhkepaiga leiab või
lõpuks enesele ka... Kui kogub juba hulk võitünne, siis või läheb
reisima... Või reisib õige kaugele... Inglismaal inimesed söövad
ja kiidavad...

Meiereis on palju masinaid ja neid peab ringi ajama. Selleks
on vaja suurt jõudu. Nägime ka selle „jõumehe“... Suure „isuga“
oli teine... Meieriks tahaks teie seast ka mõni hakata... Enne
tuleb hulga aega õppida... Jne.

Õppejutu kestel kirjutasime tahvlile esinevaid uusi sõnu, nii:
piimatalitus ehk meierei, meier, piimakaal, koorelahutaja, pastöri-
saator, jäävann, võimasin, võipress, võitünn, jääkelder, auru-
masin jne.

Teisel päeval töö jätkub. Esimeseks tunniks on:

Emakeel. I klass algab tundi vaikse lugemisega, loeb mingit
pala, mis õppekäigul nähtuga seoses.

II klassiga kirjutame tunni alul lühikese kollektiivtöö „K u i -
d a s s a a b p i i m a s t v o i d“. Kuna töö juures rõhu asetame
sisule, siis õpilaste lauseist parima kirjutab tahvlile ajas kokku-
hoiu saavutamiseks õpetaja. Tahvlilt kirjutavad õpilased töö-
vihku. Võiks kujuneda midagi sarnast:

„Piim viiakse meiereisse. Seal soojendatakse piima natuke. Siis lastakse piim läbi koorelahutaja. Koorelahutaja ühest torust tuleb välja koor, teist kooritud piim. Koor pannakse võimasinasse. Võimasin käib ringi ja klopib koore kokku. Siis pestakse võid. Soolatakse ja pressitakse ka. Valmis või pakitakse tünni.“

Sellele järgneb vaikselt lugemine. Palaks on valitud O. Lutsu „Vanad teerajad“ järele koostatud pala „Võid valmistamas“, mis tunni lõpul antakse osadena ettekandeks valmistada.

II klassi vaikse töö ajal I klassiga jutleme, et selgitada pala sisu ja uusi sõnu.

Järgneval emakeeletunnil I klass teotseb alul sõnade koostamisega lauseteks. Iga lause on kirjutatud isevärvilisele paberile ja sõnade kaupa katki lõigatud. Laused sisult haaravad õppekäigul nähtud ühispiimatalitust.

Näiteks:

Meie kooli ligidal on ühispiimatalitus. Piimatalitust kutsutakse ka meiereiks. Meiereisse toovad inimesed piima. Koorelahutaja koorib piima ära. Koorest tehtakse maitsevat võid. Jne.

Lauseid peab olema enam kui õpilasi. Õigestikoostatud lause kirjutatakse töölehele.

II klassiga loeme sellal „Võid valmistamas“ ning jutleme.

Selles jutlemises selgitame ka uued sõnad.

Pärast jutlemist kordame veel, kuidas Andres tegi võid ja selle järele II klass asub kirjutama erilehele „Kuidas Andres tegi võid“ pala järgi. Lehel õpetaja enne parandab suuremad vead, enne kui töö kirjutatakse ümber töövihku või brošüürilehele.

I klass teisel pooltunnil loeb ette koostatud lauseid, mida mõnelgi tuleb parandada. Ka loeme ettekandena eelmisel tunnil õpitud ja kodus viimisteldud pala „Piima viimas“.

Matemaatika 1. tunnil I ja II klassiga ühiselt võrdleme kilo ja liitrit. Meiereis võeti ju vastu piima kaaluga. Muidu müüakse ostetakse liitriga. Tutvume kahesuguste liitermõõdunõudega: vedelikkudele ja kuivainetele. Siis asume lahendama, kas kilo või liiter piima on rohkem. Kaalumisel leiame, et 1 liiter piima kaalub peaaegu 1 kg, veidi vaid rohkem. Seega on peaaegu ükskõik, kas liiter või kilo piima. Kaalumist kordame ka külma veega. Siin leiame, et liiter vett kaalub (täpselt) 1 kg. Mõõdame siis veel, mitu liitrit mahutab pang, mõni väiksem piimanõu, kauss, purk, lastes alati enne mõõtmist õpilasil silma järgi ennustada mahu suurust

liitrites. Leiame ka, mitu klaasitait saab 1 liitrist. Kordame ja uuendame liitri ja kilogrammi lühendeid.

Märgime siis töölehele:

1 liiter piima kaalub 1 kilogramm

1 liiter vett kaalub 1 kilogramm

1 pang on 12 liitrit

1 liiter on (4) 5 klaasitait .

1 liiter lühidalt: 1 l

1 kilogramm lühidalt: 1 kg.

Seejuures sõnaline osa töölehel on antud trükituna, aja säästmiseks.

Edasi 2. matemaatikatunnil I klass alul töötab iseseisvalt töölehe (või „õpilase arvutusvihu“) abil, lahendades sõnalisi ülesandeid. Näiteks:

Piima oli 3 nõus 70 liitrit. Ühes oli 30 l, teises 20 l. Kui palju oli kolmandas?

2) Meiereisse viidi piima, Ühes nõus oli 12 l, teises 8, kolmandas 20 l, neljandas 30 l. Mitu kilo piima viidi meiereisse?

Edasi tulpülesandeid:

$$13\text{ l} + 4\text{ l} + \quad = 20\text{ l}$$

$$20\text{ l} - 8\text{ l} + 6\text{ l} =$$

$$9\text{ l} + 8\text{ l} - 5\text{ l} =$$

$$12\text{ l} + \quad - 4\text{ l} = 16\text{ l}$$

$$100\text{ l} - 70\text{ l} + \quad = 50\text{ l} \quad \text{jne.}$$

M ä r k u s : liitri sümboli kirjutamine on alul soovitav, hiljem jääb see ainult vastusesse.

II klassiga sellal „murrame pead“: Perenaisel oli 8-liitrine nõu piima täis ja tühjad nõud — 5-liitrine ja 3-liitrine. Teekäijad tahtsid osta 4 l. Kuidas perenaine valas piima, et ta sai anda 4 liitrit, kui tal liitrimõõtu ei olnud? Abiks 3 karpi, suurussuhtega 8, 5 ja 3. 8-lise täidame liivaga, Kõik toimingud kirjutame tahvlile.

8 l.	5 l.	3 l.
8	—	—
3	5	—
3	2	3
6	2	—
6	—	2
1	5	2
1	4	3

Arvutame ka kui palju teenib söögimajapidaja, kui ta müüb klaasi piima 5 senti eest.

1 liiter piima 9 senti

$$5 \cdot 5 = 25 \text{ (s.) } \quad 25 - 9 = 16 \text{ senti.}$$

2. tunniosal II klas töötab iseseisvalt töölehel (või „Arvutusvihus“), mille pealkirjaks:

P i i m j a v ö i .

Andmeid:

1 tünnis on ..... kg võid.

1 kilo meiereivõid maksab ..... senti.

1 kilo taluvõid maksab ..... senti.

1 liiter piima maksab ..... senti.

1 kilogramm on ..... grammi.

Kui palju saab osta piima, kui raha on 100 (75, 38, 80, 99, 58 jne. senti).

A r v u t a n :

$$100 : 9 = 11 \text{ (jääk 1)}$$

$$75 : 9 = \dots\dots\dots$$

Jne.

2. Kaupmees müüs 3 ostjale 2 tünni võid. Mitu kilo võis igaüks osta? Alla 10 kilo ükski kolmest ei ostnud.

$$28 \text{ kg} + 35 \text{ kg} + 37 \text{ kg} = 100 \text{ kg}$$

$$17 \text{ kg} + 40 \text{ kg} + 43 \text{ kg} = 100 \text{ kg.}$$

M ä r k u s : kilogrammi sümboli kirjutame iga arvu juures ainult algul.

I klassiga sellal töötame ühiselt. 3 nõus oli piima 20 l. Kui suured need nõud võisid olla? Esitatud õiged andmed märgime tahvlile ja töölehele.

I   II   III

$$3 + 7 + 10 = 20 \text{ l}$$

$$5 + 8 + 7 = 20 \text{ l.}$$

2. Meiereisse toodi 4 nõu piima, kokku 100 l. Ühes nõus oli 20 l. Palju teistes võis olla?

I   II   III   IV

$$20 + 30 + 30 + 20 = 100 \text{ l}$$

$$20 + 20 + 20 + 40 = 100 \text{ l.}$$

Jne.

Laulmine. I ja II klass laulavad üheskoos sama laulu. Kui vastav teema tuleb käsitlusele ka järgneval aastal, siis teisel aas-

tal valitakse teine laul. Ei ole laule, mis oleks seoses selle teemaga, kui mitte võtta rahvalaulu:

„Kokku — kokku koorekene,
saa valmis võiukene!
Ümber männa müta-mäta,
leiva pääle litsa-latsa!“

Küll on võimalik siduda selle teemaga mõningaid karjase-laule, näit. „Laste lauluvara“, Kiisi „Karjase laul“.

Sellest sobiks veidi muudetud sõnadega 1. ja 3. salm. Näiteks nii:

„Tõtta koju karjakene,
päike läinud lõunasse,
paistab kiirel palaval,
lүpsiaeg on ligidal.

3. Lehmakesed, olge head,
pöörge aga koju pead,
oma kodurahvale
viima piima rohkesti.“

Vähem ligidased oleks II klassi sundlaul „K a r j a m a a l“ ja valiklaul „T u l g e k o k k u k ü l a l a p s e d“.

Joonistamine. I klass joonistab pildi, kuidas Sulev viib piima. Algul jutleme sellest ja siis joonistatakse.

II klassiga joonistame piimatalitushoone (kui see pole liialt keeruka ehitusega). Algul igaüks teeb visandjoonise mälu järgi lihtpaberile ja siis võrreldakse seda õpetaja poolt joonistatud (kaetud tahvlile või suurele paberile) joonisega. Leitakse siis suuremad vead. Siis joonistatakse juba joonistuspaberile.

Tööõpetus. I klassiga teeme paberlõiketöona meiereihoone, kui pole liialt keerukas.

II klassi poisid valmistavad emale võivalmistamisabinõu — männa.

Tüdrukud tegelevad sellal õmblustöökestega. Meiereis nägid ka puhtusproove. Seepärast võiks valmistada lүpsilapi, millega puhastatakse udar enne lүpsi.

Võimlemises saame koostada matkimismänge piimavedamisest, piimatalituses esinevaist masinaliigutustest. Lõppeks mõni pallimäng, — kui Sulev tuli koju piimatalitusest, hakkas ta palli mängima teiste lastega.

Usuõpetuses tuleb leppida sellega, mida tööjärjekord piibli-looteemadest toob. Võib aga asendada suurema sideme saavutamiseks piibli-looteema mõne usulis-kõlbla jutukese arutlusega. Sobib näiteks lugu lastest, kes vanemate äraolekul tahtsid salaja maiustada ja kavatsesid minna koore ning või kallale.

Üldse aga võib usuõpetus käia oma rada. Püüda usuõpetuses alati leida sidet üldõpetuse-teemaga pole võimalik ega ka tarvilik.

Veel lugemisvõistlusest.

N. R e s s.

Arvatavasti on enamik õpetajaist korraldanud lugemise vastu huvi tekitamiseks ja tunnikäigu mitmekesistamiseks ning elustamiseks lugemisvõistlusi. Kuna teistel aladel korraldatavall võistlusil pannakse välja alati „tipud“, siis paistab, et vaevalt oleks mõeldav lugemisvõistluse juures teisiti.

Olenedes õpilaste arvust, jagatakse tavaliselt klass võrdseteks rühmadeks. Iga rühm valib või nimetab kokkulepitud arvu, näit. üks, kaks või isegi kolm võistlejat. Loomulikult saadetakse võistleva parimad õpilased, sest tahetakse tulla esimesele kohale. Juba esimesel võistlusel harilikult selgub klassi paremik ja esineb edasisil võistlusil samas koosseisus.

Muu osa klassist aga peab leppima statisti osaga, registree-rides lugejate keelevigu. Kui nüüd õpetaja annab üles järgnevak võistluseks teksti koduseks läbitöötamiseks, siis kindlasti valmistavad ette ainult need õpilased, kes teavad, et neil tuleb lugeda, kuna suurem osa ei tee midagi, kui pole antud eriülesannet.

Ka ei tarvitse esimesele kohale tulnud rühm olla ka suhteli-selt parem, sest kõik olenes võistlejate, s. o. rühma murdosa või-meist. Vahelduseks tuleks anda võistlemisvõimalus ka halvemaile õpilasile, muutes hindamisaluseid, neid kohandades. Võib moodus-tada isegi lugemisklasse: a, b, d jne., umbes samal alusel nagu kergejõustikus. Kui klassis on kaks võistlusrühma, siis anda neile võimalus valida vastasrühma võistlejad. Suurema rühmade arvu juures võivad valimisest kõik võtta osa, välja arvatud see rühm, kes esitab võistlejaid. (Näit.: 1. ja 2. rühm valivad võistlejad 3-dast jne.). Nüüd valitakse kindlasti vastamisi halvemaid luge-jaid. Kuna hindamisalused on varem juba kohandatud võistlejate võimeile ja konkurendid enam-vähem võrdsed, võetakse asja tõsi-

selt ja võib näha, kuidas rühmakaaslased õhutavad ja julgustavad seni passiivseks jäänud õpilasi tööle, sest rühma au on ju kaalul.

Nii võimaldub võistelda suurel osal õpilasil ja püsib huvi, sest esinevad uued „meeskonnad“. Mõne aja järele võib selguda, et õpilase võib üle viia järgmisse lugemisklassi, see ergutab veelgi lugemistehnika parandamisele.

Mitmeklassilistes komplektides on mõeldav, et õpilased kodus pühendaksid enam tähelepanu lugemisele, sest klassis kulub palju aega kirjalikkude ülesannete lahendamisele. Halvematele lugejatele ja peamiselt algklasses tuleb tekst anda kodus läbitöötamiseks, kuna parimad õpilased võiksid lugeda ka tundmatut teksti, ajalehti, ajakirju jne.

Lugemisvõistlus teatud ajavahemiku järele on õpilasele meeldivaks vahelduseks. Õpilasele peaks tehtama selgeks, et tõhusa võistlustulemuse saavutamiseks on vaja pidevalt harjutada, et alul tuleb võistelda ise endaga, siis alles teistega.

Hõimunurk.

Maalaisopettaja mietti.

(Maaõpetaja arutleb).

Päre Tuikkunen.

Täällä maalla on opettajan elämä ihan toisenlaista kuin
Siin hoopis
teillä siellä kaupungissa. Jos kaupunki on iso, niin kansakoulu
suur
opetajineen ja oppilaineen melkein hukkuu massaan. Ihmisillä
(oma) —ga -ga peaaegu kaob massi
kaupungissa on paljon katselemista ja seuraamista, niin ettei
vaatamist jälgimist
yksien osalle paljonkaan huomiota riitä. Koulu iloineen ja surui-
kuigi palju (ei) jatku (oma) rõõmudega muredega
neen, puutteineen ja ansioineen saa elää ja olla koko lailla
puudustega teenetega saab päris
rauhassa.

Niinkuin sanottu täällä maalla on ihan eri tahti. Koulu ja
tempo
opettajat ovat koko kylän „maalitauluna“, varsinkin syrjäseu-
märgilauana eriti metsakolkas
dulla. Kaikkien silmät vartioivat koulua ja sen edesottamuksia.
valvavad ettevõtteid
Tiedetään, mitä siellä kulloinkin harrastetaan (ja saadaankin
kunagi
tietää), kuinka kukin opettaa, ja muistetaan monet vuodet, mitä
igäüks mäletatakse paljud aastad

opettaja silloin ja silläkin kertaa oli sanonut ja tehnyt tai ollut tekemättä ja sanomatta. Opettajan elämästä pidetään tarkkaka kirjanpitoa.

raamatupidamist

Opettaja, joka „ikänsä“ on asunut kaupungissa, voi tällaisiin olosuhteisiin jouduttuaan mennä ihan ymmälle. Kaikki on niin outoa. Joskus vöi käydä niin, että nuori opettaja mahtipontisesti päättää „kasvattaa“ ympäristööän. Sellainen päätös tietää tavallisesti hankausta ja eripuraa. Ei kansaa yhtäkkiä muuteta ja kasvateta, siihen täytyy pikku hiljaa, melkein huomaamattomasti vaikuttaa.

Muistan nuoruudestani senkin erehdyksen, että tuli esim. ruikutettua kylän emännile omaa taitamattomuuttaan ja voimattomuuttaan opetus- ja kasvatustyössä. Ollaan opittu huomamaan sekin, ettei opettajan työtä ja ansioita liiaksi tunnusteta ja myönnetä, — senpävuoksi ei meidän ole välttämätöntä auttaa arvostelijoita oman työmme aliarviomisesä. Ei todella pieni ihminen puhu pienuudestaan.

„Opettajain Lehti“.

Kooliuendusrühma liikmeile.

Jaauuaris 1939 trükitakse kooliuendusrühma liikmete täielik nimestik ühes nende aadressidega. Et viimasel ajal on muudetud nimesid (ka eesnimesid) ja teenistuskoha, millest ei ole rühma juhatusel teateid, siis palun kõiki rühmaliikmeid, kes viimase 2 aasta jooksul on muutnud oma nime vöi teenistuskoha, teatada õige nimi ja aadress toimetuse aadressil.

Kuigi tavaliselt üldistele üleskutsetele reageeritakse loiult, loodan, et seekord siiski saabuvad peatselt soovitud andmed. Et asi ei ununeks, vastake kohe.

Ka on soovitav, et rühmaliikmed tõmbaksid kaasa kõrvalseisjaid uuendusmeelseid töökaaslasi, tehes neile vastav ettepanek.

Uute liikmete nimed ja aadressid teatada 8. jaanuariks 1939.

Joh. Käis.

Trükitud 5. dets. 1938.

Väljaandja „Õpetaja“, Tallinn, Pühavaimu 11. Vastutav ja tegevtoimetaja Joh. Käis. Toimetuse aadress: Tartu, Täh 77-3.

O./ü. „Ilutrükk“, Tartu, 1938.

Hind 25 senti.